

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เอกสารจดหมายเหตุ มีความสำคัญต่อองค์กร เพราะเป็นเครื่องมือในการบริหารงานที่ผู้บริหารได้ใช้ประโยชน์เพื่อการกำหนดนโยบาย การวางแผนและการตัดสินใจ และผู้ปฏิบัติงานใช้เป็นสื่อในการปฏิบัติงาน อีกทั้งยังเป็นหลักฐานปกป้องคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของหน่วยงาน เป็นหลักฐานทางการเงิน เป็นหลักฐานอ้างอิงทางกฎหมาย เป็นพยานหลักฐานในการปฏิบัติงานและให้ข้อมูลข่าวสารสำหรับการศึกษาค้นคว้า

นอกจากนี้ จดหมายเหตุยังมีความสำคัญต่อสังคม เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของมนุษย์ที่แสดงถึงความรู้ ความคิด ประสบการณ์และกิจกรรมของหน่วยงาน สะท้อนถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติศาสตร์ และให้ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ดังนั้น จดหมายเหตุจึงเป็นมรดกที่สำคัญของประเทศชาติประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าต่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับเรื่องในอดีต เพื่อใช้ในปัจจุบันและวางแผนสำหรับอนาคต¹

จากความสำคัญดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐจึงได้มีการจัดตั้งหอจดหมายเหตุขึ้น โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศไทย มีการจัดตั้งหอจดหมายเหตุแล้ว 19 แห่ง² จากทั้งหมด 78 แห่ง (พ.ศ. 2549) แสดงว่าหน่วยงานภาครัฐเริ่มเห็นคุณค่าของเอกสารจดหมายเหตุ ส่วนหน่วยงานด้านการเงินการธนาคารนั้น พบว่ามีเพียงแห่งเดียวที่จัดตั้งหอจดหมายเหตุคือธนาคารแห่งประเทศไทย³ และธนาคารไทยพาณิชย์ เป็นหน่วยงานเอกชนด้านการเงินการธนาคารแห่งแรกที่มีดำริจะให้มีการจัดตั้งหอจดหมายเหตุ

¹ สมสรวง พุดติกุล, หลักและแนวปฏิบัติงานจดหมายเหตุสำหรับภาครัฐและเอกชน (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539), 7-8.

² ดาวเรือง แนวทอง, “การบริหารและดำเนินงานจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการจดหมายเหตุและเอกสาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548), 37.

³ สมาคมจดหมายเหตุไทย, “แวดวงจดหมายเหตุไทย,” จดหมายเหตุจดหมายเหตุไทย 1,1 (2547) : 42-56.

ธนาคารไทยพาณิชย์เป็นธนาคารไทยแห่งแรกที่ก่อตั้งขึ้นตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เนื่องจากภายหลังสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำสัญญาเจริญทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศแล้ว การค้าขายของสยามก็เริ่มก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ การแลกเปลี่ยนเงินตราก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยกิจการของธนาคารมากกว่าเดิม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีธนาคารต่างประเทศในประเทศไทยเพียง 3 ธนาคาร คือ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารชาร์เตอร์ ของประเทศอังกฤษ และธนาคารแห่งอินโดจีนของประเทศฝรั่งเศส⁴

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2440 ทรงเล็งเห็นว่ากิจการธนาคารนั้นสำคัญในการพัฒนาประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าอนงยาเธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย (พระองค์เจ้าไชยันดมงคล) เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในสมัยนั้น ทรงริเริ่มทดลองดำเนินกิจการธนาคารพาณิชย์ของคนไทย ใช้ชื่อว่า “บุคคัลลีย์” (Book Club) เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2447 เปิดดำเนินการที่ตึกแถวของสำนักงานพระคลังข้างที่ ตำบลบ้านหม้อ กรุงเทพฯ กิจการทดลองประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้งธนาคารขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ได้รับพระราชทานชื่อว่า บริษัทเบงกัลสยามกัมมาจล ทุนจำกัด ในปี พ.ศ. 2449 ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด และเปลี่ยนสภาพเป็นธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ดำเนินกิจการมาจนปัจจุบัน มีอายุครบ 100 ปี

ธนาคารไทยพาณิชย์ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย เพื่อดำเนินการอนุรักษ์และจัดแสดงวัตถุภัณฑ์ที่ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลาดน้อยเมื่อพ.ศ. 2529 และได้ย้ายมาจัดแสดงที่สำนักงานใหญ่ รัชโยธินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 พร้อมกับการเปิดสำนักงานใหญ่แห่งนี้ พิพิธภัณฑ์ธนาคารไทยเก็บรักษาสมุดบัญชีและเอกสารมีค่าอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจนำมาจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุ

ธนาคารไทยพาณิชย์ได้ตระหนักในคุณค่าของเอกสารจดหมายเหตุและเนื่องในโอกาสที่ธนาคารจะดำเนินกิจการครบ 100 ปีในปีพ.ศ. 2550 จึงอนุมัติให้ดำเนินงานจดหมายเหตุซึ่งได้เริ่มไว้แล้วในลักษณะโครงการจดหมายเหตุ ขึ้นอยู่กับมูลนิธิสยามกัมมาจลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ได้รวบรวม และทำรายการเอกสาร รวมทั้งโสตทัศนวัสดุที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับประวัติ

⁴ สาราญ รอดเพชร และชรินทร์ แซ่มสาคร, *ประวัติศาสตร์ธนาคารไทย* (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2541), 13-14.

⁵ นวรัตน์ เลชนะกุล, *ประวัติธนาคารไทย* (กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน), 2539), 42-77.

พัฒนาการ บุคลากร และการดำเนินงานต่างๆ ของธนาคารไทยพาณิชย์ เช่น คำปรารภในการจัดตั้ง บุคคลวิสัยแล่ววิธีการ บัญชีเงินเดือนบุคคลวิสัย กำหนดอำนาจข้อบังคับในการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท แบนกิ้งสยามกัมมาจล ทุนจำกัด ตัวอย่างสมุดคู่ฝาก ฯลฯ และมีการสร้างฐานข้อมูลจดหมายเหตุ สำหรับบันทึกรายการเอกสารและสืบค้นข้อมูล แต่ขณะนั้นยังไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจดหมายเหตุ โดยตรง ทำให้งานจดหมายเหตุยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบ จนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ได้รับเจ้าหน้าที่จดหมายเหตุ 1 อัตราแล้ว

ต่อมาหอจดหมายเหตุได้รับมอบเอกสารของศาสตราจารย์อาภรณ์ กฤษณามระ ผู้จัดการใหญ่ซึ่งดำรงตำแหน่งนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของธนาคาร พ.ศ. 2487-2515 เมื่อครั้งสำนักงานใหญ่ของธนาคารอยู่ที่ตลาดน้อย เอกสารมีจำนวนประมาณ 28 ก่อ่งลูกบาศก์ฟุต มีอายุระหว่าง พ.ศ. 2450 - 2513 จากการศึกษาเอกสารในเบื้องต้นพบว่าเอกสารกลุ่มนี้ประกอบด้วย รายงาน คณะกรรมการและงบบุคต เอกสารรายงานบัญชีกำไรขาดทุน ของสาขาเชียงใหม่ ลำปาง นครราชสีมา บางลำพู บางกะปิ ราชวงศ์ และสาขาอื่นๆ รายงานการดำเนินงานเข้ามายังสำนักงานใหญ่ แบบแปลน เป็นต้น เอกสารกลุ่มนี้สามารถสะท้อนการดำเนินงานของธนาคารในอดีตและ แสดงพัฒนาการของธนาคาร ได้เป็นอย่างดี จัดเป็นเอกสารจดหมายเหตุที่สำคัญของธนาคารชุด

หนึ่ง นอกจากนี้ธนาคารไทยพาณิชย์มีการกำหนดระเบียบการจัดเก็บและทำลาย เอกสาร (กค.ตส. 310011)⁶ พ.ศ. 2531 ปรับปรุงครั้งหลังสุดปี พ.ศ.2539 ซึ่งระบุวิธีการจัดเก็บ การให้รหัส การทำลาย รวมถึงกำหนดตารางอายุการเก็บเอกสารไว้ด้วย ว่าเอกสารแต่ละประเภทจะ เก็บไว้นานเท่าใด แต่ไม่ได้ระบุว่าจะเอกสารนั้นๆ และเอกสารที่ต้องเก็บตลอดไปจะต้องจัดเก็บไว้ที่ ไใด หอจดหมายเหตุจึงควรศึกษาว่าเอกสารที่กำหนดอายุให้จัดเก็บไว้ตามระเบียบนั้นมีเอกสารใด เป็นเอกสารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ต่อธนาคารและสมควรจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุ เพื่อนำเอกสารเหล่านั้นมาเก็บรักษาและให้บริการตามหลักวิชาการ

นอกจากนี้หน่วยงานของธนาคารยังได้ฝากเก็บเอกสารสิ้นกระแสการใช้งานของ หน่วยงานไว้กับศูนย์เก็บเอกสารและบริษัทรับฝากเอกสาร สายอำนวยการกลางซึ่งดูแลการจัดเก็บ เอกสารได้แจ้งวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดเก็บเอกสารที่บริษัทรับฝากเอกสาร⁷ ซึ่งธนาคารได้ทำสัญญา ฝากเก็บเอกสารไว้ วิธีปฏิบัติได้อธิบายตั้งแต่การขอใช้บริการ โดยให้ผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงาน

⁶ ธนาคารไทยพาณิชย์, ระเบียบการจัดเก็บและทำลายเอกสาร [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 20 มิถุนายน 2548. เข้าถึงได้จาก <http://sed2.scb.co.th/audit/regular.htm>

⁷ ธนาคารไทยพาณิชย์, การจัดเก็บเอกสารที่บริษัททรัพย์สินไทยคลังสินค้า [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 21 มิถุนายน 2548. เข้าถึงได้จาก <http://eagle.scb.co.th/~ctdm/services.htm>

ลงนามอนุมัติ การเพิ่มรายชื่อหรือยกเลิกรายชื่อผู้มีอำนาจขอใช้บริการในรูปแบบฟอร์มของบริษัท และวิธีการส่งเอกสารไปจัดเก็บ ซึ่งเอกสารที่ส่งไปจัดเก็บนั้นอาจเป็นเอกสารที่มีคุณค่าสมควรจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุได้เช่นกัน

การจัดตั้งและการดำเนินงานจดหมายเหตุสิ่งสำคัญคือต้องมีเอกสารจดหมายเหตุสำหรับดำเนินงานตามหลักวิชาการ ซึ่งจากที่กล่าวมาแสดงว่าธนาคารมีเอกสารแล้วส่วนหนึ่ง แต่ยังไม่ทราบว่า จะมีเอกสารของธนาคารประเภทใดบ้างที่ควรจัดเก็บ และจะได้รับเอกสารเข้ามาอีกหรือไม่ ในฐานะที่ผู้ศึกษามีหน้าที่ดำเนินงานด้านจดหมายเหตุ จึงเห็นควรศึกษาประเภทของเอกสารที่จะจัดเก็บและความต่อเนื่องของเอกสารที่รับจะเข้ามาเป็นเอกสารจดหมายเหตุ และวิเคราะห์การบริหารดำเนินงานจดหมายเหตุว่าสนับสนุนให้หอจดหมายเหตุมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหอจดหมายเหตุธนาคารไทยพาณิชย์

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตของข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหอจดหมายเหตุ ดังนี้

1. เอกสารที่มีอยู่ที่หอจดหมายเหตุ
 - 1.1 เอกสารเดิมของหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย
 - 1.2 เอกสารของศาสตราจารย์อาภรณ์ กฤษณามระ ซึ่งได้รับมอบเข้ามาเพิ่มเติม
2. เอกสารที่จะได้รับเข้ามาใหม่
 - 2.1 รายชื่อเอกสารตามตารางกำหนดอายุเอกสารจากระเบียบการจัดเก็บและทำลายเอกสารของธนาคารไทยพาณิชย์
 - 2.2 รายชื่อเอกสารที่หน่วยงานฝากเก็บไว้ที่ศูนย์เก็บเอกสารของธนาคาร

ขั้นตอนการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งหอจดหมายเหตุธนาคารไทยพาณิชย์
2. สำรวจ รวบรวมรายการและรายชื่อเอกสารที่คาดว่าจะนำมาจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุ

3. พิจารณากำหนดประเภท แยกประเภทเอกสาร โดยอิงประเภทเอกสารจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุธนาคารต่างประเทศและธนาคารแห่งประเทศไทย
4. วิเคราะห์ข้อมูล สรุปรายงานเอกสารแต่ละประเภทที่จะจัดเก็บเป็นเอกสารจดหมายเหตุ และวิเคราะห์ระเบียบการจัดเก็บและทำลายเอกสาร และการบริหารดำเนินงานหอจดหมายเหตุ
5. เรียบเรียงผลการศึกษา
6. สรุปร อภิปรายผลและเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาครั้งนี้ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือ

1. ปริมาณและประเภทเอกสารที่เป็นเอกสารจดหมายเหตุสำหรับการจัดตั้งหอจดหมายเหตุธนาคารไทยพาณิชย์
2. เป็นแนวทางการจัดตั้งหอจดหมายเหตุของหน่วยงานเอกชนอื่นๆ

อักษรย่อที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้มีอักษรย่อที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

สจ. หมายถึง สมุดบัญชีประเภทต่างๆ ในทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย

สอ. หมายถึง เอกสารมีค่า ในทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์ธนาคารไทย

กก.ตส. หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ออกระเบียบของธนาคาร กก. คือคณะกรรมการ ตส. คือ ตรวจสอบ

นิยามศัพท์

การศึกษานี้มีการนิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

รายชื่อเอกสาร หมายถึง ชื่อของเอกสารซึ่งอาจมีเอกสารจำนวนมากในชื่อเดียวกัน ยังไม่ได้แยกเป็นรายการสำหรับทำบัญชีรายการเอกสาร

รายการเอกสาร หมายถึง รายการเอกสารในการจัดทำบัญชีเอกสารซึ่งมีการระบุชัดเจนละเอียดเป็นรายการ

ธนาคาร หมายถึง ธนาคารไทยพาณิชย์

ระเบียบการจัดเก็บและทำลายเอกสาร หมายถึง ระเบียบการจัดเก็บและทำลายเอกสารธนาคารไทยพาณิชย์ (กก.ตส.310011)

สาขาลาดน้อย หมายถึง ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาลาดน้อย